

Sammanställning av enkät om Miljösamverkans delprojekt Miljöhänsyn i jordbruket 2002

1. Bakgrund	1
2. Sammanfattande kommentarer	1
3. Tabellarisk sammanställning av enkätsvaren	2
4. Referat/citat av de kommentarer som lämnats i svaren i anslutning till de olika frågorna	6

Sammanställningen har gjorts av projektledare Lasse Lind i samråd med Peter Edman (Länsstyrelsens lantbruksenhet) samt Maria Hill och Arne Johansson (båda Länsstyrelsens miljöskydds-enhet).

1. Bakgrund

Projektet omfattade kontroll av miljöfrågor i jordbruket i samband med djurhållning. Det utformades för att kunna genomföras samtidigt som djurskyddsinspektörernas projekt "Utegångsdjur". Miljöfrågor som granskades rörde både sådana som har samband med hållande av utegångsdjur, och med annan djurhållning. Bl.a. kontrollerades djurtäthet och gödselhantering.

Tillsynskampanjen pågick februari - maj 2002.Handledningen som togs fram för kampanjen är avsedd att kunna användas också vid tillsyn framöver, efter kampanjtiden. För närmare uppgifter om projektets uppläggning och innehåll, se Miljösamverkans *Handledning för delprojekt Miljöhänsyn i jordbruket* (februari 2002)

Enkäten för utvärdering av projektet skickades ut 28 juni 2002 och skulle besvaras till 13 september. Både handledningen och enkäten finns på Miljösamverkans hemsida www.vgregion.se/miljo/miljosamverkan

2. Sammanfattande kommentarer

Ganska få kommuner deltog i projektet, bara en knapp femtedel av länets miljökontor (9 av 49).

Ändå har så pass många som 217 djurhållande verksamheter inspekterats, varför det bör kunna gå att dra vissa slutsatser av tillsynskampanjen, i huvudsak följande:

Handledningen och tillsynskampanjen

- Miljösamverkans handledning är ett fungerande verktyg för denna tillsyn..
- Det var en brist och försvårade deltagandet att handledningen blev klar så sent. Den borde varit klar i god tid innan kampanjstarten.
- De flesta tyckte det var bra att ha denna tillsyn samtidigt som djurskyddstillsynen.

Inspektionsresultat

- Det är sällsynt med för stor djurtäthet på gårdarna, i förhållande till spridningsarealen för gödsel¹.
- Det är vanligare att fållor för utegångsdjur är överbelastade. Avser fållorna om helhet, samt gödselbelastning och risk för avrinning vid utfodringsplatserna. Ett par påpekanden har gjorts om att det alltid borde vara hårdgjorda utfodringsplatser som kan skrapas.
- Permanenta gödsellagringsanläggningar är i allmänhet tillfredsställande. Det förekommer brister, men de är inte så vanliga. Det som granskats är lagringskapacitet och risk för läckage/avrinning samt när det gäller flytgödsel/urin också att täcke finns och att påfyllning sker under täckning. Påfyllning som inte skett under täckning har i två fall medfört miljöskattavgift.
- Gödsellagring i stuka får mer anmärkningar, även om fem av åtta svarande anger att det oftast är tillfredsställande. Anmärkningarna gäller såväl utformning som placering av stukorna, och även att de ligger för länge.
- Inspektörerna får ett bra mottagande av de inspekterade djurhållarna/lantbrukarna.
- Lantbrukarnas kunskaper om miljöskydd vid djurhållning varierar.
- Av de kommentarer som lämnats i svaren att döma tycks problem, när de förekommer, vara vanligare vid små gårdar än vid större.

Tidsåtgång

Sex miljökontor har svarat på hur mycket tid man lagt på kampanjen. Totalt har dessa använt ca 8,5 personveckor. I förhållande till antal inspekterade verksamheter har man lagt mellan 0,03 och 0,4 personveckor per jordbruk, med ett medeltal på 0,06, d.v.s. ca en tredjedels persondag per inspekterat jordbruk.

3. Tabellarisk sammanställning av enkätsvaren finns på följande tre sidor

¹ Det är möjligt, men det ger detta projekt inte något besked om, att bilden av djurtätheten blivit något annorlunda om tillsynen koncentrerats på svin- och fjäderfäproduktion.

Alingsås Dals-Ed Falköping Fögelanda Hjo Karlsborg Lilla Edet Lysekil Mariestad Mark Mölndal Orust Skövde Svenjunga Tranemo Ulricehamn

Svarsalternativ fråga 6 - 13: ● = Tillfredsställande i de flesta fall., ○ = Varierande, med lite brister här och var † = Bristfällig i många fall

6. Hur bedömer ni djurtäthet i förhållande till tillgänglig spridningsareal, på respektive gård som helhet?

		●	○	●					●	●	●			●	●	●
--	--	---	---	---	--	--	--	--	---	---	---	--	--	---	---	---

7. Hur bedömer ni djurtäthet i fällor för utgångsdjur, med avseende på gödselbelastning och avrinning?

		●	†	●					●	○				○	○	○
--	--	---	---	---	--	--	--	--	---	---	--	--	--	---	---	---

8. Hur bedömer ni utfodringsplatser för utgångsdjur, med avseende på gödselbelastning och avrinning?

		●	○	●					●	○				○	●	○
--	--	---	---	---	--	--	--	--	---	---	--	--	--	---	---	---

9. Lagringskapacitet. Hur bedömer ni att lagringsvolymerna är i förhållande till kraven på lagringstid ?

		○		○					●	●	●			●	●	●
--	--	---	--	---	--	--	--	--	---	---	---	--	--	---	---	---

10. Täthet och skydd mot avrinning/läckage från gödsellagringsanläggningar?

		●		●					●	○	●			●	●	○
--	--	---	--	---	--	--	--	--	---	---	---	--	--	---	---	---

11. Påfyllning under täckning av flytgödsel- och urinbehållare?

									●	●	●			●	●	●
--	--	--	--	--	--	--	--	--	---	---	---	--	--	---	---	---

12. Täckning av flytgödsel- och urinbehållare?

									●	●	●			●	●	○
--	--	--	--	--	--	--	--	--	---	---	---	--	--	---	---	---

13. Gödsellagring i stuka?

		●	●	●					○	†				●	●	○
--	--	---	---	---	--	--	--	--	---	---	--	--	--	---	---	---

14. Hur har mottagandet varit vid besöken?

● = Bra, ○ = Inget större intresse visats † = Dåligt		●	●	●					●	●	●			●	●	○
--	--	---	---	---	--	--	--	--	---	---	---	--	--	---	---	---

15. Ange ert helhetsintryck av verksamhetsutövarnas kunskapsnivå om miljöskydd vid djurhållning

● = Bra, ○ = Varierande, † = Dåligt		○	●	○					●	○	○			●	●	○
-------------------------------------	--	---	---	---	--	--	--	--	---	---	---	--	--	---	---	---

	Alingsås	Dals-Ed	Falköping	Fögelanda	Hjo	Karlsborg	Lilla Edet	Lysekil	Mariestad	Mark	Mölnådal	Orust	Skövde	Svenjunga	Tranemo	Ulricehamn
16. Hur har tillsynsbesöken följts upp? Antal. (X = svarat att detta använts, antal ej angivet)																
Råd, rekommendationer etc., muntligt eller skriftligt		X	X	X					2		3			3	3	X
Förelägganden									1	1				10	7	
Vitesförelägganden																
Åtalsanmälningar									ev.	2						
Miljösanktionsavgifter										2						

4. Referat/citat av de kommentarer som lämnats i svaren i anslutning till de olika frågorna

Anm:

Färgelanda och Dals-Ed har samma inspektör.

Svenljunga och Tranemo har samma inspektör.

1 - 3. Deltagande i projektet

- Hade ganska god överblick innan (Falköping, som ändå deltagit)
- Deltog ej p.g.a. tidsbrist (Hjo)
- Deltog ej p.g.a. resursbrist (Karlsborg)
- Deltog ej p.g.a. resursbrist samt planer att se över gödselhantering kommande säsong (Lysekil)
- Har ej tagit extra tid, då frågorna ingår i den regelbundna tillsynen på jordbruk (Mark, som deltagit men inte angett tidsåtgång)
- Genomförelse miljötillsyn och djurskyddstillsyn. Men inte miljötillsyn vid utegångsdjur. Därför inga svar om miljöfrågor vid utegångsdjur (Mölnadal)
- Deltog ej p.g.a. resursbrist/annat måste prioriteras (Orust)
- Har deltagit i djurskyddsprojektet utegångsdjur - men bara delvis tittat på miljöfrågorna, bl.a. för att man redan påbörjat djurtillsynen när handledningen kom. Har därför svarat nej på om man deltagit (Skövde)

Allmänt om utegångsdjur/miljö (kommentarer som lämnats under olika frågor)

- Den blöta vintern gjorde denna djurhållning negativ (Falköping)
- jag sett ett sammanhang mellan en väl strödd ligghall, och utnyttjande av denna. Har försökt bedöma hur stor del av gödseln som samlas upp i ligghallar och utfodringsplatser, och hur stor del som hamnar på arealen som djuren vistas på och därifrån bedöma skadorna på tillgänglig mark.
Utnyttjandegraden i ligghallen beror på läge och skötsel. Mellan 5-40 % av gödseln hamnar i ligghallen enligt min bedömning. På en hårdlagd utfodringsplatta hamnar ca 40% vid fri tillgång på grovfoder, och det kan bli mer om djuren stängs inne där under kritiska perioder.
Detta medför att tillgänglig areal bör ställas i relation till belastningen på denna.
Jag har under mina 6 år som djurskyddsinspektör arbetat med miljöfrågeställningen vid hållande av utegångsdjur, då jag ser det som spridning av gödsel vid fel tidpunkt, med stor risk för ytavrinning till omgivande mark och vatten. Tjäle följt av regn gör ju att det flyter i väg, samma sak vid snötäckt yta där djuren trivs men var hamnar näringsämnen vid väderomslag. (Svenljunga)

4. Om upptaktsmöte, handledning, omfattning m.m.

- Handledningen bra som uppslagsverk. Har inte behövt använda blanketten (Mark)
- Bra att samköra tillsyn på djurskydd och miljöskydd. Då checklistan för djurskydd innehöll en hel del "statistikfrågor", som tar tid, valde vi att satsa på ett projekt, samt att ta ut det viktigaste punkterna ur checklistan för miljöskydd (när den kom). Vid samkörning av projekt är det också önskvärt att checklistorna ges ut samtidigt. I detta fall hade

"Utegångsdjursprojektet" redan påbörjats. (Skövde)

- Förberedelse/information till kommunerna inför projektet borde ha varit bättre. Vid "förhandsinformationen" (vilket skedde 3 veckor innan projektet skulle starta) var inte ens handledningsmaterialet klart. Information om att ett projekt ska igång bör ske ett år innan projektet ska genomföras för att kommunerna ska kunna planera och förbereda sig samt att det inte krockar med andra ev. projekt. Att sedan skicka ut handledningsmaterialet innan man samlas på en informationsträff vore positivt. Även att projekttiden sträcker sig över en längre tid för att få jobba in sig i projektet och materialet ordentligt. Att ha max ett projekt igång vore också positivt. Detta är viktigt för att få en så bra uppslutning och motivation som möjligt. (Ulricehamn)

6. Djurtäthet i förhållande till spridningsareal

- Djurtätheten är låg i förhållande till tillgänglig mark. Ca 10% har en djurtäthet som motsvarar 130-200 % av behövlig areal. Resterande har en areal som överstiger behovet med mer än det dubbla. Krav på rastning kan även ställa till miljöbelastning, då rastning sker på minimala ytor där det är svårt med uppsamling. Under sommaren växer det kraftigt ogräs, ingen annan växtlighet. (Svenljunga)
- På de flesta gårdar finns det gott om mark, generellt sett är det inga problem. Har räknat på differensen behövlig areal i förhållande till tillgänglig areal och fått fram att
 - 10 % har en tillgänglig areal som överstiger behovet med 8-50%
 - 10 % har en tillgänglig areal som överstiger behovet med 50-100 %
 - 40 % har en tillgänglig areal som överstiger behovet med 100-200 %
 - 40 % har en tillgänglig areal som överstiger behovet med 200-300 % (Tranemo)

7. Djurtäthet i fällor

- Mycket svårt att räkna på (Mark)
- Träffat på ställen där befintlig djurhållning endast motsvarat ca 30-40 % av behövlig areal för hållna utegångsdjur. I dessa fall är marken kraftigt upptrampad och växttäckets minimalt. Allt fler ser som enda möjlighet att anlägga en hårdlagd yta med fasta utfodringsplatser, med möjlighet att stänga in djuren på denna yta vid kritiska perioder som enda möjlighet att klara kravet på växttäck. (Svenljunga)
- Bedömningen kunde vara svår att genomföra, då det kan se helt olika ut från dag till dag beroende på väderleken. Miljön blir helt klart bättre med färre djur/ha. Många hållare av utegångsdjur har konstaterat att det krävs hårdlagda utfodringsplatser för att få en bra miljö, samt ett flertal har möjlighet att stänga in djuren på hårdlagda ytor vid kritiska perioder för att minska markbelastningen. KRAVs regler om utevistelse utgör även en miljöbelastning där djuren hålls i minimala fällor som endast är uppgrusade och svåra att samla upp träck på. Har även gjort uppföljande besök på fällor för utegångsdjur under vegetationsperioden 2002 och kunnat konstatera marktäckets varit bra trots brister under besöken. (Tranemo)

8. Utfodringsplatser

- Borde vara krav på hårdgjord yta som kan skrapas (Mark)
- Hårdlagda utfodringsplatser ger alltid en miljövinst jämfört med utfodring på fält. En del väljer att sätta tak över utfodringsplatsen och ca 3 meter ut så djuren har skydd när de

äter. Vid rätt storlek på plattan och regelbunden skrapning medför detta minimal avrinning. (Svenljunga)

- Har aktualiserat utfodringen vid tidigare besök, varvid de flesta gått över till fast hårdgjorda utfodringsplatser, då de själva känner att detta ger bättre foderekonomi och betydligt mindre markskador (Tranemo)
- Regelbunden skrapning av utfodringsplatser, kombinerat med visst foderspill ger inga större avrinningar från utfodringsplattor om de är rätt utformade. Några ställen har satt upp tak över själva foderbordet och ca 2,5 m ut vilket ger en mycket bra miljö. (Tranemo)

9. Gödsellagringskapacitet

- Flest brister vid mindre enheter (Färgelanda och Dals-Ed)
- Brister vanligast på gårdar med <10 djurenheter, de kan sakna urinbrunn då MN inte kräver det enligt råden från 1989, men det strider mot 7§ 1p i F. om miljöhänsyn i jordbruket (Mark)
- Ibland mindre ytor/volymer än vad som krävs enligt beräkningarna men OK ändå med mycket strö eller tätare tömning av enkel urinbehållare till "riktig" behållare med ledig utrymme (Mölnadal)
- Vid vilken tid man kommer vid tillsyn är väldigt betydande på vilka brister som kan ses (snö, fruset osv). Bassänger normalt med gummiduk svåra att få en noggrann beräknad lagringsvolym på eftersom det sluttar. (Ulricehamn)

10. Täthet och skydd mot avrinning från gödselanläggning

- Relativt vanligt problem är att stödmurar och klack saknas. Sprickor i platta förekommer också (Mark)
- Urinbrunn saknas i två fall men inga stora besättningar c:a 10 djurenheter (Mölnadal)
- Takvatten till gödselplatta (Tranemo)
- Fastgödselanläggningarna "rinner över", oftast nötkreaturbesättningar, gäller oftast på "mellanstora och små" gårdar (eftersom större anläggningar oftast har flytgödselsystem). Skötseln verkar brista t.ex. genom att gödselplattan inte är tömd ordentligt inför installationen. Väder har stor inverkan om man kunnat köra ut gödseln på hösten resp våren. (Ulricehamn)

11-12 Flytgödsel- och urinbehållare

- Bara en inspekterad (Mariestad)
- Kan vara svårt att bedöma svämtäckes tjocklek. Och hur ska ett stabilt täcke som spruckit i kantrna bedömas (Mark)
- Urinbrunnar av laguntyp, är ofta svårt att få ett helt stabilt svämtäcke, flyttar sig vid kraftiga vindar, men flyter ut igen (Svenljunga och Tranemo)
- De flesta väljer att bygga tak eller lägga duk för att klara kraven. (Svenljunga)
- Kontrollerar med hink eller kratta i svårbedömda fall, bärigheten kan variera. Vid flyttning av flytgödsel till bredvidliggande brunn kan det ta någon vecka innan svämtäcket blir helt stabilt (Svenljunga och Tranemo).
- Snö och is försvårar tillsynen (Ulricehamn)

13 Gödsellagring i stuka

- Vissa brister med korta skyddsavstånd (Färgelanda och Dals-Ed)
- För kort skyddsavstånd till diken, genomsläpplig mark, dålig täckning och lutande mark (Mariestad)
- Brister: Sprids ej inom ett år (långtidslagring). På för små åkrar. Täcks ej. Fel gödseltyp. För korta skyddsavstånd. Ett särskilt projekt vore bra. Kanske kräva anmälan till MN mer kontinuerligt? (Mark)
- Har träffat på stuka på hästgård som legat för länge (Tranemo)
- Brister: Felplacerad, ej på åker där gödseln ska spridas, lutning (Ulricehamn)

14. Mottagandet vid besöket

- De flesta har väntat sig besök
- De flesta visar förståelse för att se ett sammanhang mellan djurhållning och miljö på ett positivt sätt. De ser gödseln som en resurs, ser efter något år vilka problem utgångsdjur kan ge om inte förutsättningarna är de rätta., varvid de ser det som en bra investering att som tex bygga hårdlagda utfodringsplatser intill befintlig ligghall. (Svenljunga)

15. VUs kunskaper om miljöskydd vid djurhållning

- Återigen flest brister vid de mindre enheterna (Färgelanda och Dals-Ed)
- En del äldre jordbrukare svåra att diskutera med, ser ej sin egen roll för övergödning, växthuseffekt m.m. Bristfälliga kunskaper om bakteriers spridning i mark/vatten etc, (Mark)

16 -17. Uppföljning

- Ett råd som ej följts har lett till föreläggande. Ev. kommer en åtalsanmälan att göras. (Mariestad)
- Två miljöstraffavgifter p.g.a. ej fyllnad under täcke (Mark, som ändå angett att påfyllnad sköts tillfredsställande i de flesta fall)
- Råd eller förelägganden har avsett bl.a. (Tranemo och Svenljunga):
Takvatten från hårdgjord utfodringsplats (2 st). Takvatten till gödselplatta (2 st), Stuka ej utkörd inom 12 mån. (1 st), Ej helt stabila svämtäcken (2 st)